Utlåtande
Rådet för personer med funktionsnedsättning
28.10.2026, § 78

Utlåtande om budgeten, ekonomiplanen och klientavgifterna för 2027

Vid beredningen av budgeten för 2027 och ekonomiplanen för åren 2027–2029 måste man säkerställa att sparåtgärderna inte försämrar klienternas likvärdighet, självständiga liv eller tillgång till tjänster i rätt tid. Vi måste se till att de som har det allra sämst ställt klarar sig i vardagen. Särskilt begränsningen av söndagsarbetsskift inom personlig assistans är en felaktig, begränsande besparingsåtgärd. Behovet av assistans är inte beroende av veckodag, och klienten ska ha möjlighet att delta i samhället och leva ett självständigt liv även på kvällar och nätter samt under veckoslut.

Att öka samåkningsgraden inom persontransporterna och den så kallade portmonnämodellen innebär betydande risker. En resebudget och en digital applikation passar inte alla klienter. Att kombinera resor är inte heller alltid möjligt på grund av klientens tidtabeller, funktionsförmåga, hjälpmedel eller andra individuella behov. Samåkning förlänger restiderna, minskar tjänstens flexibilitet och försvårar till exempel uträttande av tidsplanerade ärenden. Sparåtgärderna får inte begränsa klienternas självständiga aktiviteter, människovärde eller deltagande i samhället. Därför ska samåkning vara frivilligt. Införandet kan främjas genom ett incitament som erbjuds klienterna, såsom rådet för personer med funktionsnedsättning har föreslagit. En motsvarande frivillig modell tillämpades i kommunerna före övergången till välfärdsområdet.

Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte och social rehabilitering bör inte avvecklas innan ersättande tjänster har införts och en individuell bedömning av servicebehovet har gjorts för varje nuvarande klient. I de nya tjänsterna måste man trygga till exempel en regelbunden dygnsrytm, handledd verksamhet, sociala kontakter, stöd för arbets- och funktionsförmågan samt assistans med övergången till utbildning, arbete eller andra tjänster. En tydlig tidtabell och ansvarspersoner ska tas fram för förändringen, och ingens klients stöd får avbrytas mellan tjänsterna.

För klienter inom boendeservicen ska regelbunden gemensam verksamhet ordnas både på boendeenheterna och utanför dem. Verksamheten ska innehålla till exempel gemensamma mat- och rekreationsstunder, motion, utflykter, kultur- och hobbyverksamhet samt möjligheter att delta i närsamhällets evenemang. Verksamhet ska ordnas även på kvällar och veckoslut, och för deltagandet ska tryggas behövlig handledning, personlig assistans och transport. De boende ska kunna påverka verksamhetens innehåll och tidtabeller, och att delta får inte vara obligatoriskt. Boendeservicen är klienternas hem, varför varje boendes integritet, självbestämmanderätt och rätt till egen dygnsrytm ska respekteras.

Teknologi kan användas inom hemvården till exempel för läkemedelspåminnelser, distanskontakter och säkerhetslarm. Teknologin ersätter dock inte en anställds besök och upptäcker inte till exempel klientens gradvis försämrade tillstånd, brister i näringen eller hemmets hygien, fallrisk, ensamhet eller behov av assistans i en situation där klienten själv inte kan använda apparaten eller larma hjälp. Teknologins lämplighet måste bedömas individuellt med varje klient, och personlig service måste tryggas alltid när klientens hälsa, säkerhet, funktionsförmåga eller kommunikationssvårigheter kräver det.

Om personer med funktionsnedsättning överförs från personlig assistans till hemvård, måste det grunda sig på individens behov. För varje person ska man också göra en individuell bedömning av servicebehovet och till hemvården ska anvisas ett motsvarande antal anställda som är insatta i att assistera personer med funktionsnedsättning. I personaldimensioneringen ska man beakta antalet besök och besökens längd, förflyttningstider, kvälls- och helgbehov, plötsliga assistansbehov samt den assistans klienten behöver till exempel med att tvätta sig, klä på sig, äta, sköta medicineringen och uträtta ärenden utanför hemmet. Överföringen får inte genomföras om hemvården endast kan erbjuda korta på förhand fastställda besök och inte den flexibla, rättidiga och individuella assistans som klienten behöver. Serviceförändringen får inte minska den assistans klienten får eller begränsa klientens självständiga liv eller deltagande i verksamhet utanför hemmet, såsom arbete. Även hemvårdens klienter har på förhand överenskomna, kraftigt tidsbundna behov. Om dessa uteblir kan till och med hälsan äventyras, men därtill kan det också förhindra det sociala livet eller till exempel deltagande i samhället. Rådet för personer med funktionsnedsättning ska göras mer delaktig än i nuläget i utvecklingen av den personliga assistansen. På så sätt blir erfarenheterna och behoven hos personer med funktionsnedsättning hörda. Målet med lagen om funktionhinderservice är att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara aktiva och likvärdiga kommuninvånare. Målet uppfylls inte om en stor del av assistansen och stödet endast kan fås i hemmet.

Beslut om att minska specialdietsmåltider får inte fattas innan förändringens klient- och diagnosspecifika hälsoeffekter har utvärderats. En specialdiet kan vara nödvändig till exempel vid behandling av matallergi, födoämnesöverkänslighet, diabetes, celiaki eller annan sjukdom. Klienten ska garanteras en näringsmässigt tillräcklig, sammansättningsmässigt lämplig och säker måltid enligt det behov som konstaterats av en läkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal. Specialdieten får inte minskas av kostnadsskäl om förändringen kan orsaka symtom, allvarliga allergiska reaktioner eller anafylaxi, försämring av sjukdom, undernäring, behov av jour- eller sjukhusvård eller omedelbar fara för livet. Före ändringen ska varje klients behov av

specialdiet kontrolleras individuellt och klienten ska informeras om ändringen skriftligt. Klienten ska ha en kontaktperson som hen kan kontakta omedelbart i fall av en felaktig eller hälsofarlig måltid.

Kommunikationen inom funktionshinderservicen måste förbättras och den ska vara digitalt tillgänglig. Tjänstens användare måste informeras personligen och i god tid om alla förändringar som påverkar aktuella tjänster, klientavgifter, transporter, kontaktpersoner eller sätt att uträtta ärenden. Informationen ska ges till klienten på ett lämpligt sätt, på det språk klienten använder, till exempel per brev, per telefon, på lättläst språk eller vid behov med det alternativa kommunikationssätt som klienten använder. Tryckt och skriftligt material ska erbjudas på samma sätt som inom tjänsterna för äldre. Suomi.fi-tjänsten lämpar sig för en del av klienterna, men den får inte vara den enda kommunikationskanalen.

Alla rådgivningstjänster bör ha ett avgiftsfritt kundtjänstnummer. Avgiftsfriheten ska även gälla Seniorinfo, socialservicens info, överenskommelse om betalningstider, utlåning av hjälpmedel och tidsbokning vid hälsostationer. Klienten får inte belastas av samtalskostnader till exempel för tidsbokning, begäran om anvisningar för hur man fyller i en ansökan, utredning av innehållet i ett beslutet eller korrigering av felaktiga uppgifter. Avgiftsfriheten är särskilt viktig för klienter med låga inkomster och betalningssvårigheter, som kan vara tvungna att kontakta samma tjänst flera gånger. Telefonnumren som börjar med 029 kan inte användas med prepaid-abonnemang om inte abonnemangets saldo är på tillräcklig nivå. Rådet för personer med funktionsnedsättning föreslår att Västra Nylands välfärdsområde övergår till telefonnummer som ingår i telefonpaket på motsvarande sätt som andra välfärdsområden.

Färdtjänstens bokningsnummer ska vara avgiftsfritt för klienten. Många klienter bokar transporter nästan dagligen. Om den bokade transporten fördröjs, uteblir eller dess uppgifter är felaktiga, kan klienten vara tvungen att ringa om samma resa upp till tre gånger eller oftare. Ett avgiftsbelagt nummer medför då återkommande merkostnader för klienten på grund av driftstörningar i tjänsten, som hen själv inte kan påverka. Avgiftsbelagda samtal ställer användarna i en ojämlik situation, om de inte kan använda applikationen.

I budgeten måste det reserveras finansiering och tillräcklig personal för morgon- och eftermiddagsverksamhet för barn och unga med funktionsnedsättning och långvarig sjukdom samt för vård under skolornas lovtider. Kommunens vanliga gruppverksamhet räcker inte till för ett barn som till exempel behöver personlig handledning, hjälp med förflyttningar, måltider, medicinering eller toalettbesök, tillgängliga lokaler, ett alternativt kommunikationssätt eller en mindre grupp än vanligt. En individuell bedömning av servicebehovet ska göras för varje barn och ung person,

och den behövliga verksamheten ska ordnas som en tjänst enligt lagen om funktionshinderservice. Serviceplatsen, transporterna, personalen och assistansen ska avtalas i god tid innan läsåret eller lovtiden börjar, så att barnets säkerhet samt vårdnadshavarnas arbete och familjens vardag kan tryggas.

De individuella behoven hos personer med funktionsnedsättning uppmärksammas alltför lite i budgeten. Konsekvensbedömning genom ålderbaserade kontroller lyfter inte fram personer med funktionsnedsättning i tillräcklig grad i alla åldersgrupper. Vid planering av tjänsterna behövs alltid även ett förfarande för bedömning av konsekvenserna för personer med funktionsnedsättning. Detta uppdagas till exempel som begränsningar i personlig assistans, alltmer samåkning inom färdtjänsten, avgiftsbelagda servicenummer, betoning på tjänster som ges i hemmet samt brister i tillgänglig kommunikation och tryggande av specialdieter. Dessa lösningar har en direkt inverkan på en person med funktionsnedsättnings möjligheter att delta i arbete, studier, förtroendeuppdrag, hobbyer och annat liv utanför hemmet på lika villkor med andra. I budgeten ska därför varje sparåtgärds konsekvenser för personer med funktionsnedsättning och deras vardag bedömas och lösningar som försvagar ett självständigt liv, delaktighet, hälsa eller säkerhet ändras.

Kommentarer gällande de föreslagna ändringarna av klientavgifterna inom social- och hälsovården för 2027

Höjningarna av klientavgifterna bör utvärderas särskilt kritiskt. Höjda avgifter för hälsovårdstjänster kan leda till att låginkomsttagare och personer som har ett stort behov av tjänster väntar med att söka upp vård eller helt låter bli att använda tjänsterna. Detta kan försämra hälsan och öka behovet av senare, tyngre och dyrare tjänster. För personer vars pension stannar på garantipensionens nivå eller under den ska man trygga efterskänkning av en viss mängd hälsovårdsavgifter per år. Motsvarande princip bör tillämpas även på tandkontroller till exempel vartannat år.

Höjningarna av klientavgifterna för boendeservice och hemvård för äldre kan minska klienternas disponibla inkomster så att man måste dra åt svångremmen i fråga om mediciner, mat eller andra nödvändiga utgifter. Hemvårdens resurser måste tryggas, och närservicen kan inte till alla delar ersättas med digitala tjänster. I samband med ändringar av klientavgifterna ska man bedöma deras kombinationseffekt på klienternas utkomst, hälsa och användning av tjänster.

Bland avgiftstaken omfattar läkemedelstaket inte alla nödvändiga läkemedel som läkaren ordinerar, utan de läkemedel som räknas in under läkemedelstaket fastställs av Läkemedelsprisnämnden. Betalningsbördan

för en person som använder många läkemedel och hälsovårdstjänster kan vara mycket stor och därför bör man i planeringen av höjningar av klientavgifter utreda åtgärdens effekter i mer omfattande utsträckning, med tanke på hur en person med funktionsnedsättning eller en kronisk sjukdom kan klara sig i det vardagliga livet.

Avgiftspraxis angående en närståendevårdares ledigheter ska vara tydlig och likvärdig. Om ingen avgift tas ut för ersättande närståendevård och familjevård som service under ledigheten för äldre närståendevårdare, bör motsvarande avgiftsfrihet även granskas för närståendevårdare till personer med funktionsnedsättning och kroniska sjukdomar. Närståendevårdare ska behandlas jämlikt oberoende av vad vårdtagarens servicebehov beror på. Samtidigheten av indexhöjningar och avskaffandet av avgifter för olika klientgrupper väcker en berättigad fråga om jämlikhet, som ska utredas före beslutsfattandet.

Dessutom innebär höjningen av avgiften för kortvarigt gemenskapsboende inom mentalvårds- och missbrukartjänsterna från 22 euro till 30,50 euro en ökning på nästan 40 procent. En så betydande höjning kan äventyra tillgången till tjänsterna och försämra möjligheterna för klienter som redan befinner sig i en svår ekonomisk situation att få det stöd de behöver.

Vi föreslår att man vid beredningen av budgeten och klientavgifterna betonar tillgången till tjänster, klienternas likvärdighet och den förebyggande effekten. Avgiftshöjningarna och besparingsåtgärderna bör slopas eller jämkas när de äventyrar användningen av basservice, ett självständigt liv, närståendevårdarnas ork eller klinternas nödvändiga utkomst.

- Höjningarna av klientavgifterna försvårar oskäligt mycket betalningsbördan för klienter som har ett stort behov av tjänster.
- Klientavgifterna för boendeservice för äldre och hemvård är redan nu oskäligt höga för många, varför höjningar måste övervägas mycket noggrant.
- Vid höjningar av hyrorna för boendeenheter för personer med funktionsnedsättning måste avgiftstaken för bostadsbidragen beaktas, så att hyrorna och andra boenderelaterade avgifter inte utgör en oskälig betalningsbörda för de boende.
- Redan nu orsakar de höga kostnaderna för hälsovård, läkemedel och annat dylikt ekonomiska svårigheter. Det är svårt att se hur klienternas betalningsförmåga skulle kunna förbättras i framtiden, om de föreslagna avgiftshöjningarna genomförs.
- Klienten måste kunna lita på att fakturan är korrekt och aktuell, och fakturan kan inte komma om flera månader.

Ansökan om nedsättning eller efterskänkning av en avgift enligt 11 § i klientavgiftslagen ska vara enkel och digitalt tillgänglig även för klienter

med funktionsnedsättningar. Ansökan ska kunna göras elektroniskt, på pappersblankett, per telefon eller vid en servicepunkt. Anvisningar och blanketter ska erbjudas på ett klart språk och vid behov på lättläst språk. Välfärdsområdet ska på begäran hjälpa klienten med att fylla i ansökan, samla nödvändiga bilagor och vidarebefordra ärendet till rätt instans.

Välfärdsområdet ska personligen och på begripligt sätt informera de klienter som är föremål för avgiftshöjningarna om rätten att ansöka om nedsättning eller efterskänkning av avgiften. Informationen ska ges senast i samband med fakturan eller avgiftsbeslutet, och den ska innehålla uppgifter om vilka avgifter ansökan gäller, på vilka grunder man kan få nedsättning, vilka bilagor som behövs, vart ansökan ska lämnas samt var klienten kan få hjälp. Om klientens betalningsförmåga verkar uppenbart svag, ska klienten hänvisas direkt till en anställd inom socialvården eller klientavgiftsenheten. Ansökan ska behandlas före indrivningsåtgärder, och hjälpbehovet eller funktionsnedsättningen får inte hindra utövandet av rättigheten.

På rådet för personer med funktionsnedsättnings vägnar,

Pirkko Kuusela
Ordförande för rådet för personer med funktionsnedsättning

Första vice ordförande
Marsa Valtonen

Juha-Matti Koskinen
Andra vice ordförande

Jessica Holmlund
Tredje vice ordförande

Distribution

Sanna Svahn, Välfärdsområdesdirektör
LUVN Välfärdsområdesstyrelsen
Fullmäktigesekreterarna